

УДК

Є.В. Копаєва, студентка групи ПВШ-10-Г1 Інституту менеджменту та психології ДВНЗ «УМО» НАПН України

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПЕДАГОГА ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА»

Анотація. У статті подано аналіз комплексної корекційно-розвивальної програми «Психологічні основи професійної діяльності педагога», що забезпечує формування професійно-значущих якостей майбутнього педагога на високому рівні.

Ключові слова: вчитель, якості педагога, комплексна розвивальна програма.

Аннотация. В статье рассматривается комплексная коррекционно-развивающая программа «Психологические основы профессиональной деятельности педагога», которая обеспечивает формирование профессионально значимых качеств будущих педагогов на высоком уровне.

Ключевые слова: учитель, качества педагога, комплексная развивающая программа.

Annotation. The article is devoted to the complex program of correction and development «Psychological basement of professional activity of a teacher», which provides the formation of professionally important qualities of the future teacher on the high level.

Keywords: teacher, future teacher, complex program of correction and development.

Актуальність. Нові соціально-економічні умови в країні, гуманізація освіти, розвиток системи безперервної підготовки спеціалістів обумовлюють необхідність розв'язання актуальної педагогічної проблеми, що пов'язана з дослідженням взаємодії особистості з професією: вибір професії у відповідності з особистісними якостями й індивідуальними властивостями, якість їх опанування, удосконалення професійної майстерності, психологічний супровід професійного становлення.

В останні часи значно збагатилось і розширилось таке поняття як «кваліфікація» спеціаліста. Окрім знань, умінь і навичок з конкретної спеціальності в кваліфікацію робітника включаються професійно важливі якості особистості, більшість яких інваріантні для широкого кола професій,

хоча мають і специфічні якості, властиві певним групам спеціальностей [6, с. 240].

Психолого-педагогічна проблема полягає в тому, що ці особистісні якості не завжди встановлюються, їх формування в процесі підготовки спеціаліста не програмується й не реалізуються. Недостатньо також розроблена технологія процесу формування професійно важливих особистісних якостей педагога у процесі їх поетапного навчання й виховання.

Перед вищою школою постає важливе питання підготовки нової генерації вчителів, здатних забезпечити виховання й навчання підростаючих поколінь соціально активними громадянами й патріотами своєї держави, з високими моральними якостями, почуттям обов'язку й прагненнями працювати задля розвитку нації й суспільства. У законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття, Державній програмі «Вчитель» акцентується увага на тому, що основною рушійною силою модернізації системи освіти є педагог-професіонал зі сформованими морально - громадянськими якостями й готовністю до соціально значущої діяльності у суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема формування й розвитку окремих якостей педагога, його професійній підготовці завжди приділялась належна увага, зокрема, таким аспектам, як концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців (В.П. Андрущенко, Р.С. Гуревич, А.О. Лігоцький, О.Г. Мороз, Л.О. Хомич, Я.В. Цехмістер); підготовка майбутніх фахівців у контексті особистісно орієнтованої освіти (Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.І. Подмазін, В.В. Рибалка, Л.П. Сущенко); психолого-педагогічні основи формування якості педагога (І.Я. Зязюн, В.Н. Козленко, Г.С. Костюк, Н.В. Кузьміна, В.О.

Моляко, Л.О. Савенкова, С.О. Сисоєва); характеристика особистості педагога (Л.І. Божович, В.К. Вілюнас, В.А. Крутецький, А.К. Маркова, Н.Т. Петрович, О.Я. Савченко); дослідження способів формування й розвитку особистості педагога (В.О. Кан-Калік, О.В. Киричук, Н.В. Кичук, М.М. Поташник, Т.І. Сущенко).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість констатувати, що на сьогодні накопичено певний досвід підготовки вчителя з високими соціально значущими якостями.

Але соціальна ситуація, що склалась, якісно по-новому ставить проблему підготовки вчительських кадрів, вимагає наукового переосмислення цінностей системи, формування професійно-значущих якостей вчителя, активізує пошук оптимальних форм цього процесу в період навчання у вищому закладі освіти.

У зв'язку з цим виникає протиріччя між вимогами, що суспільство висуває до вчителя, та якістю його професійної підготовки у вищому закладі освіти, показником якої виступають сформовані професійно-значущі якості майбутнього педагога. Розв'язання цього протиріччя й обумовило вибір теми дослідження «Формування професійних якостей особистості студентів педагогічних ВНЗ I-II р.а.».

Мета статті: Запропонувати корекційно-розвивальну програму «Психологічні основи професійної діяльності педагога».

Виклад основного матеріалу дослідження. У Концепції педагогічної освіти (1998р.) зазначено, що її основне завдання - «Професійна підготовка педагога, здатного забезпечити всебічний розвиток людини, як особистості і найвищої цінності суспільства» [2, с. 2]. Для виконання цього державного замовлення в умовах упровадження нового змісту й тривалості початкової освіти розроблена корекційно-розвивальна програма «Психологічні основи професійної діяльності педагога». Дана програма універсальна й розрахована на студентів шкільного, дошкільного й музичного відділень та

дає можливість перейти студентам на якісно новий рівень навчальної діяльності, свідомо й активно оволодіти майбутньою професією педагога, на практиці застосовувати отримані знання та уміння.

Метою даної програми є:

- адаптація студентів до нових умов навчального процесу в системі вищого начального закладу;
- створення практичних рекомендацій студентам-практикантам з метою уникнення проблем у процесі проходження практики;
- сприяння формуванню позитивних особистісних якостей майбутніх педагогів;
- формування усвідомленого ставлення до вибору професії.

На нашу думку, для забезпечення реалізації поставленої мети в програму слід включити наступні інформаційно-тренінгові блоки, що реалізуються впродовж усього терміну навчання в педагогічному коледжі:

- «Адаптація студентів до навчання»;
- «Психологічна готовність до педагогічної практики»;
- «Формування професійних рис особистості майбутнього педагога»;
- «Імідж майбутніх педагогів».

Реалізація кожного блоку забезпечується розкриттям наступних тем:

Блок «Адаптація студентів до навчання»: Особливості організації навчальної діяльності в нових умовах; мистецтво концентрації; способи тренування пам'яті; активізація розумової діяльності; оволодіння прийомами активного раціонального читання; психологічна підготовка до екзаменів.

Блок «Психологічна готовність до педагогічної практики»: психологічна компетентність у педагогічній діяльності; встановлення ефективної взаємодії у навчальному процесі між вчителем і учнями; психолого-педагогічна підготовка вчителя до занять; самопрезентація педагога; вплив поведінки викладача на ефективність уроку; спостереження

й аналіз досвіду як запорука успішних уроків; психолого-педагогічні умови активного навчання учнів; формування позитивного соціально-психологічного клімату у навчальному процесі; прийоми розвитку мотивації й підтримки активної діяльності учнів; нестандартні ситуації у педагогічній практиці.

Блок «Формування професійних рис особистості майбутнього педагога»: актуалізація саморозвитку; самосвідомість і підсвідомість у самопізнанні та спілкуванні; ефективна взаємодія у спілкуванні в системі учені-педагоги-колеги-батьки; асертивна поведінка в навчальному процесі; подолання конфліктів; психологічне розвантаження й саморегуляція емоційних станів; тренінг лідерства й лідерських якостей; самоорганізація особистості.

Блок «Імідж майбутніх педагогів»: імідж педагога в умовах сучасної школи; партнер і Я, що ми знаємо про себе та інших; як змінити себе; психологічні ознаки професіоналізму; професійний кодекс вчителя, професійна деонтологія; психічне здоров'я педагогів; розвиток емпатії майбутніх педагогів.

Основні завдання, що реалізуються у процесі вивчення блоку «Адаптація студентів до навчання» є:

- постановка мети навчальної діяльності (мотивування, створення навчальних задач);
- планування самостійного навчання з метою раціоналізації часу, вибір оптимальних та раціональних шляхів виконання роботи;
- організація своєї навчальної діяльності (організація робочого місця, режим роботи);
- формування навичок керування увагою, запам'ятовуванням;
- активізація процесів розумової діяльності (осмислення навчального матеріалу);

- осмислення й оцінювання результатів своєї діяльності (самоконтроль, аналіз результатів);

- вироблення навичок роботи з текстом.

Основні завдання, що реалізуються у процесі вивчення блоку «Психологічна готовність до педагогічної практики» є:

- закріплення, розширення й поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, використання їх на практиці;

- ознайомлення з практичними рекомендаціями щодо уникнення проблем у процесі проходження педагогічної практики;

- формування навичок практичної діяльності в шкільному колективі;

- оволодіння навичками ефективної комунікативної взаємодії;

- формування вміння створювати позитивний психологічний клімат у дитячому колективі;

- оволодіння засобами для розвитку навчальної мотивації й підтримки активної пізнавальної діяльності учнів на уроках.

Основні завдання, що реалізуються у процесі вивчення блоку «Формування професійних рис особистості майбутнього педагога» та «Імідж майбутніх педагогів» є:

- Ознайомлення з прийомами самопрезентації;

- Формування власного іміджу педагога;

- Формування самодіагностичних умінь з метою саморозвитку;

- Формування вмінь створювати позитивну енергетику за допомогою засобів сприйняття й розуміння іншого;

- Виявлення впливу невербальних засобів на створення професійного образу й активне використання його на практиці;

- Формування власного психологічного портрету педагога й плану самовдосконалення;

- Сприяння підвищенню рівня самооцінки;

- Сприяння розвитку емоційної чутливості, проникливості й емпатійності;
- Формування гуманістичної й альтруїстичної спрямованості на іншу людину;
- Розвиток навичок активного слухання;
- Формування здатності розуміти й проникати у різні емоційні стани іншої людини;
- Оволодіння моделлю позитивної взаємодії в системі «педагог-дитина»;
- Формування позитивного іміджу сучасного педагога;
- Розкриття головних складових професіоналізму.

Після опанування корекційно-розвивальної програми «Психологічні основи професійної діяльності педагога» студенти повинні оволодіти певною системою знань та умінь.

Знати:

- психофізіологічні особливості організму;
- гігієнічні вимоги організації праці та відпочинку;
- характеристику пізнавальних процесів: *увага*, значення уваги в покращенні якості засвоєння навчального матеріалу; *пам'ять*, особливості процесів пам'яті;
- психологічну характеристику читання;
- принципи успішної підготовки до екзаменів.
- предмет викладання;
- дисципліни психолого-педагогічного циклу;
- методики викладання предмета та проведення виховної роботи;
- цілі, принципи, організацію управління, нормативне забезпечення освіти;
- навчальні плани, програми, підручники, методичні рекомендації;
- форми, методи й засоби навчально-виховного процесу, вимоги до його матеріально-технічного оснащення;

- механізми психологічного захисту;
- прийоми психологічного розвантаження та саморегуляції емоційних станів;

- принципи ефективного спілкування;
- особливості асертивної і маніпулятивної поведінки;
- способи подолання конфліктів;
- прийоми розвитку лідерства і лідерських якостей.

Вміти:

- організовувати своє робоче місце;
- уміти ефективно планувати свою діяльність;
- уміти ставити навчальну мету й оцінювати можливі перешкоди;
- володіти засобами тренування уваги;
- володіти прийомами мнемотехніки;
- застосовувати розумові операції в сприйманні, переробці і засвоєнні інформації;
- володіти засобами зняття емоційної напруги;
- володіти прийомами створення позитивної енергетики;
- створювати власний психологічний портрет і план самовдосконалення;
- володіти навичками ефективного спілкування;
- долати конфліктні ситуації;
- оптимізувати психічні стани (подолання тривожності, стресу, керування емоціями).

Форма проведення даної корекційно-розвивальної програми визначається темою та її змістом. Це може бути психологічний тренінг, індивідуальне консультування, міні-лекції; практична й самостійна робота студентів.

Відповідно до форм проведення визначаються методи роботи, а саме ігрові методи, групові дискусії, індивідуальна психологічна діагностика, аналіз конкретних ситуацій, психологічне тестування.

Висновки. Проблема формування професійно-особистісних якостей є закономірним відображенням тих суперечностей, що виникають між вимогами до якості фахової підготовки майбутнього вчителя та усталеною практикою навчання. У процесі формування особистості майбутнього вчителя початкових класів необхідно поєднувати загальнокультурні, психолого-педагогічні й методичні знання, вміння, способи діяльності через запровадження тренінгових ігор.

Переваги запропонованої нами корекційно-розвивальної програми полягають у тому, що студенти мають можливість шляхом зміни ставлення до себе згідно вимог сучасного світу розвивати особистісні якості й здібності, що є значущими для здійснення професійної діяльності.

Література

1. Бірюк Л. Аксиологічний підхід до формування майбутнього вчителя початкової ланки освіти / Бірюк Л. // Шлях освіти. – 2008. - № 4. – С. 24-27.
2. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998.
3. Рожкова Н. Особливості формування моральних якостей особистості майбутнього вчителя / Рожкова Н. // Шлях освіти. – 2008. - № 4. – С. 34-40.
4. Савченко О. Удоконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів / Савченко О. // Початкова школа. – 2010. - № 7. – С. 1-5.
5. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч.посіб. / Семиченко В.А. – К. : Вища школа, 2004. – 335с.
6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 541 с.